

Dyrevelferd og etikk

Randi Oppermann Moe

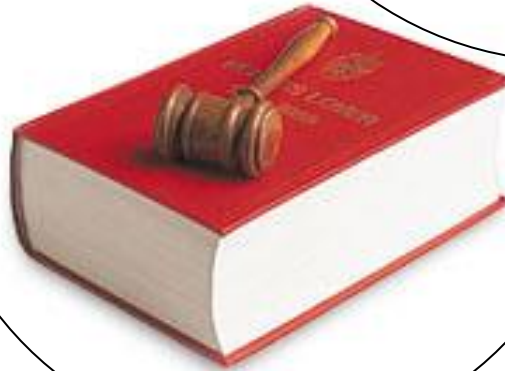
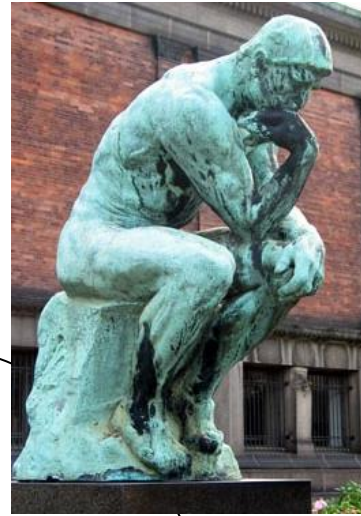
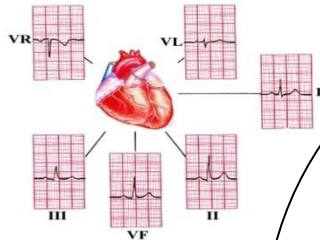
Førsteamanuensis, Diplomate ECAWBM

Forskergruppe Dyrevelferd/NMBU Veterinærhøgskolen

<http://www.animalwelfareinorway.com/>

Dyrevelferd- et sammensatt område

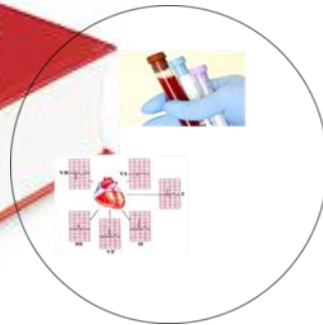
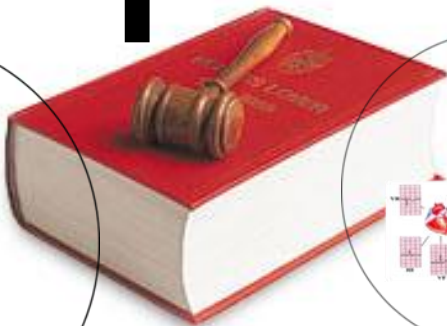
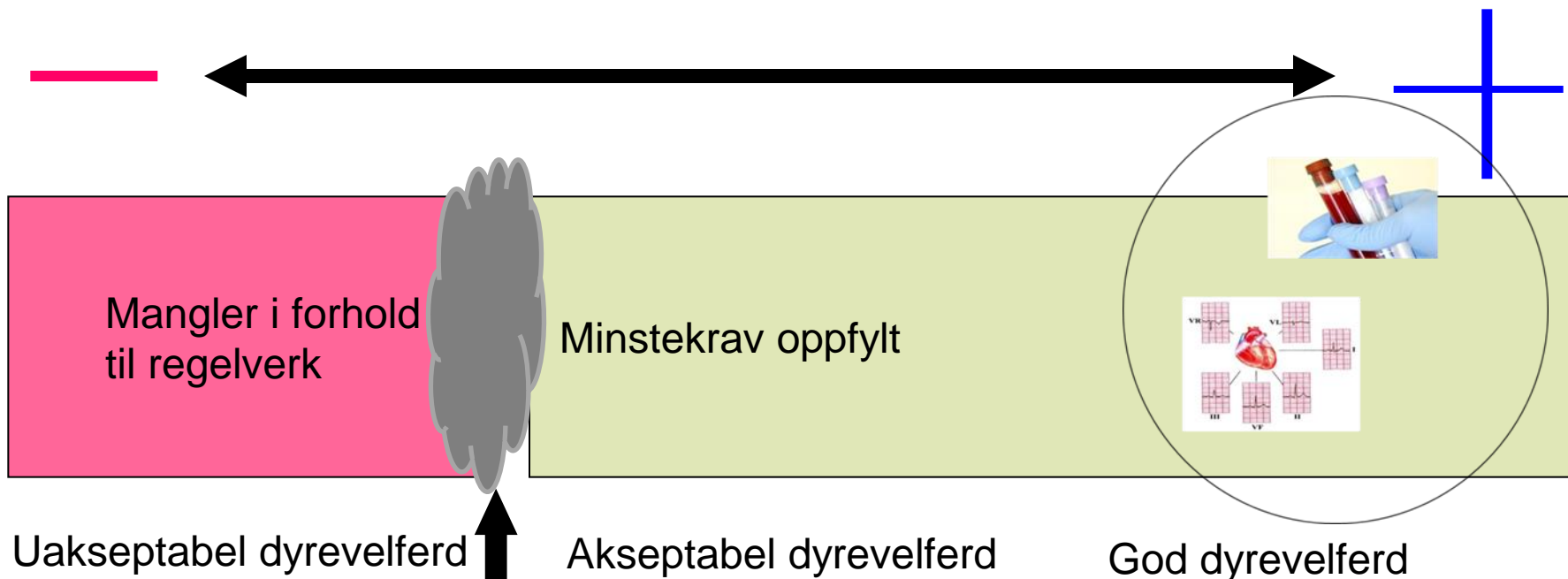
Dyrevelferd

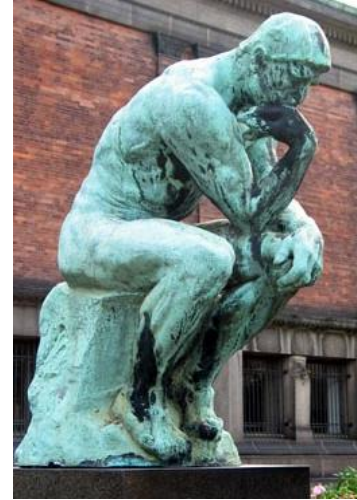
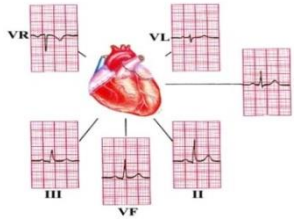
Dyreetikk

Dyrevern

Velferdsskalaen

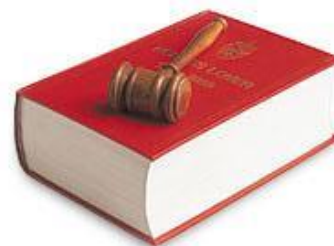

Faktadimensjon: Kunnskap om hvordan dyr påvirkes av sin omgivelse eller opplever sin situasjon, og hvilke faktorer i deres miljø eller i samfunnet som medvirker til å gi dyr gode livsbetingelser.

Etiske dimensjon: tar utgangspunkt i individets verdier vedrørende dyrevelferdens kvantitet – dvs. om dyr skal kunne stille krav til livskvalitet og om så, hva er god nok livskvalitet for dem; og dens kvalitet – dvs. eksakt hva er "livskvalitet" for dyr.

Dyrevelferdslovens etiske plattform

- Basert på en betydelig utvikling i kunnskap om dyrs **evner og behov**, kombinert med et ønske fra samfunnet at dyr skal behandles på en **etisk** måte.
- Formålet med loven er å fremme god dyrevelferd og **respekt** for dyr.
- Det fastslås at dyr har **egenverdi** uavhengig av den nytteverdien de måtte ha for mennesker.

Dyreetik – litt om dyrs moralske status

Descartes (1596-1650):

Mente dyr mangler tanker, fornuft og sjel

Når et dyr skrek, tilsvarte dette lyden fra et usmurt hjul

Kant (1724-1804):

Dyr mangler fornuft, skal likevel behandles pent av respekt for andre menneskers følelser

Bentham (1748- 1832):

”Spørsmålet er ikke om dyr kan tenke eller tale, men om de kan lide”

Lidelse- definisjon

- Suffering may be defined as “experiencing one of a wide range of extremely unpleasant subjective (mental) states”
- Suffering may be qualified as physical or mental
- It may come in all degrees of intensity, from mild to intolerable
- Factors of duration and frequency of occurrence usually compound that of intensity

Bevisst oppfattelse av lidelse?

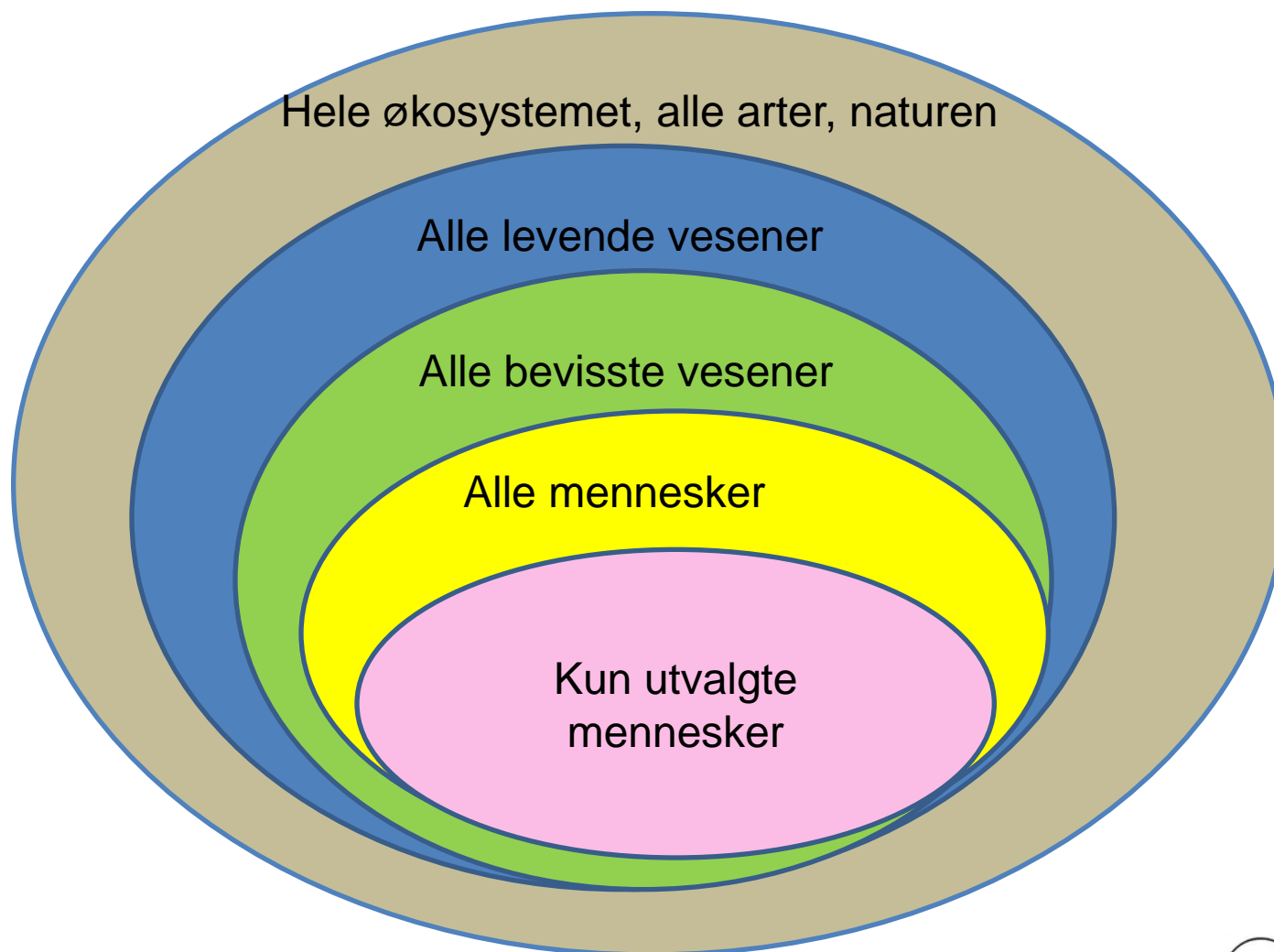
Etikk og moral

Betyr ”skikk og bruk”, ”sedvane”

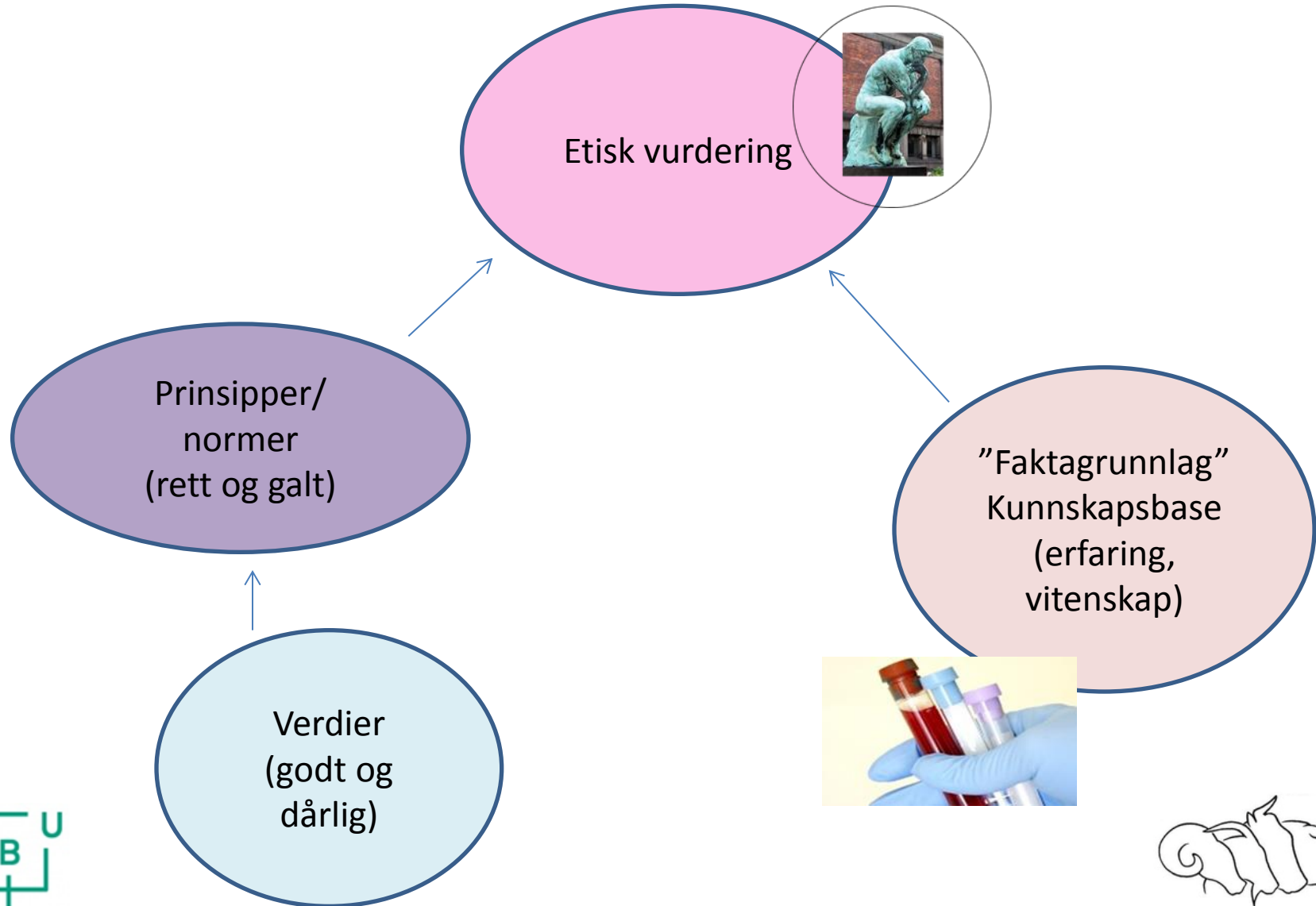
- handler om hva som er rett og galt og hvorfor
- etikken er moralens teoretiske grunnlag
 - moralen måler handlingene
 - etikken er selve målestokken
- moralske fristelser og etiske dilemmaer

Den moralske sirkel

Etiske vurderinger

Ulike etiske retninger

- Kontraktsetikk
- Utilitarisme
- Relasjonsetikk
- Rettighetsetikk

Kontraktsetikk

"Moralen baseres på avtale"

- Etikken ses på som en avtale (kontrakt) inngått mellom jevnbyrdige parter, for felles nytte
- De fleste filosofer innen denne retning anser ikke at dyr kan inngå slik "kontrakt", og dyr faller utenfor
- Men: Noen ser det som en eldgammel "overenskomst": Vi gir dyra mat og beskyttelse i bytte mot egg, melk (og kjøtt)
- Vi har indirekte etiske forpliktelser overfor dyr, fordi de kan ha betydning for andre mennesker

Kontraktsetikk- eksempel

- Eksempel: Hvis du har avtalt med noen at du skal passe på katten deres så bør du gjøre det. Derfor er katten indirekte beskyttet av avtalen.

Utilitarisme: Nytteetik

- ***"Moral handler om at både mennesker og dyr skal ha det så bra som mulig"***
- Tar i betraktning velferdskonsekvenser for dyr og potensiell nytteverdi for mennesker og dyr.
- Handlinger som har negativ innvirkning på dyrs velferd kan rettferdiggjøres hvis, alt tatt i betraktning, disse fører til en netto velferdsøkning (for mennesker eller andre dyr)

Nytteetikk - eksempel

- Eksempel: "Noen dyreforsøk kan rettferdiggjøres av sin avgjørende betydning, da det kan gjøre oss i stand til å finne kurer for å lindre smertefulle sykdommer hos mennesker og dyr"

Relasjonsetikk

- ***"Moral er grunnlagt i vår relasjon til dyr og hverandre"***
- Vekt på den etiske betydningen av relasjoner mellom dyr og mennesker, og mellom og blant mennesker.
- Forpliktelser særlig overfor dem man har nære relasjoner til
- Dette vil også omfatte dyr som står oss nært eller avhenger av oss
- Det å holde husdyr forplikter oss moralsk til å sørge for dem og behandle dem pent
- Klart element av denne tankegang i vår dyrevelferdslov – menneskers forpliktelser går mye lenger for egne husdyr enn for andres husdyr og for ville dyr.

Relasjonsetikk- eksempel

- “Hunden er menneskets beste venn og skal behandles bedre enn laboratoriedyr”

Relasjonsetikk

Rettighetsetikk

- ***”Gode resultater kan ikke rettferdiggjøre onde handlinger”***
- Det er enkelte ting vi ikke kan tillate oss å gjøre med dyr uansett hensikt og omstendighet.
- Dyr har rettigheter på lik linje med menneskerettigheter – inklusive retten til ikke å bli avlivet for menneskets fordel (unntatt selvforsvar)
- Dyr har rett til å bli behandlet “med respekt” eller “humant”.

Rettighetsetikk

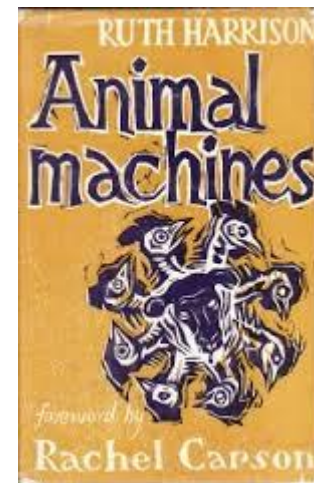
- Eksempel: “Dyreforsøk er uakseptable uansett nytteverdien for mennesker”

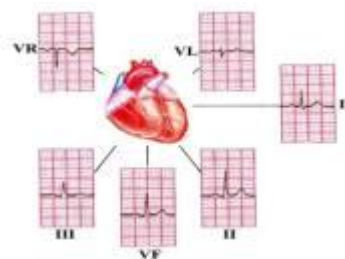
“De fem friheter”

- Frihet fra sult, tørst og feilernæring
- Frihet fra unormal kulde og varme
- Frihet fra frykt og stress
- Frihet fra skade og sjukdom
- Frihet til å utøve normal atferd

(Brambellkomiteen, 1965)

Dyrevelferd: Definisjoner

- Biologiske funksjon
- Subjektiv opplevelse
- Naturlig liv

Dyrevelferd = Biologisk funksjon

Et dyr som fungerer godt biologisk (god helse, lav stressnivå, og god ytelse) har også god livskvalitet

Dyrevelferd = Dyrs subjektive oppfattelse av sin situasjon

Dyrevelferd handler primært om dyrets bevisste opplevelse av følelser, både positive og negative

Dyrevelferd = Naturlig liv

Viktige momenter:

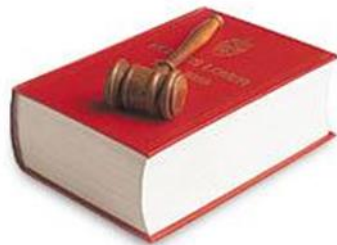
- Naturlig atferd
- Naturlig miljø
- Naturlig fôr

En "naturalistisk" forståelse der hovedfokus rettes mot dyrs mulighet til å utføre sitt artstypiske atferdsrepertoar

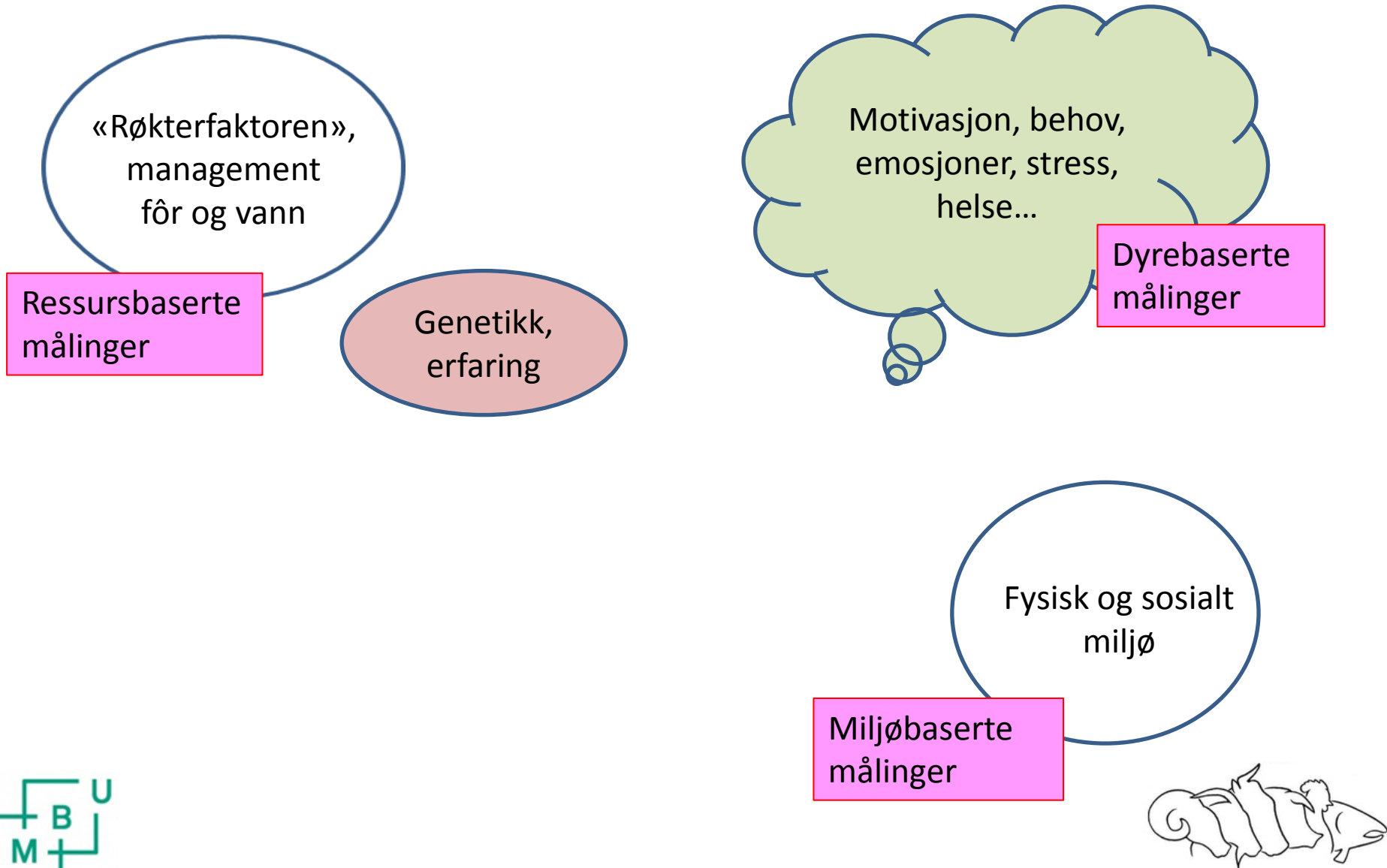

Sammenhengen mellom dyrevelferd og dyreetikk

- Vi stiller spørsmål (også vitenskapelige) om hvordan dyr behandles p.g.a. etikk.
- De «fem friheter» basert på etiske spørsmål.
- Definisjoner av dyrevelferd er verdibaserte.
- Implementering av forskning til regelverk er verdibasert.

Hvilke faktorer påvirker dyrevelferden?

**Motivasjon, behov,
emosjoner, stress,
helse...**

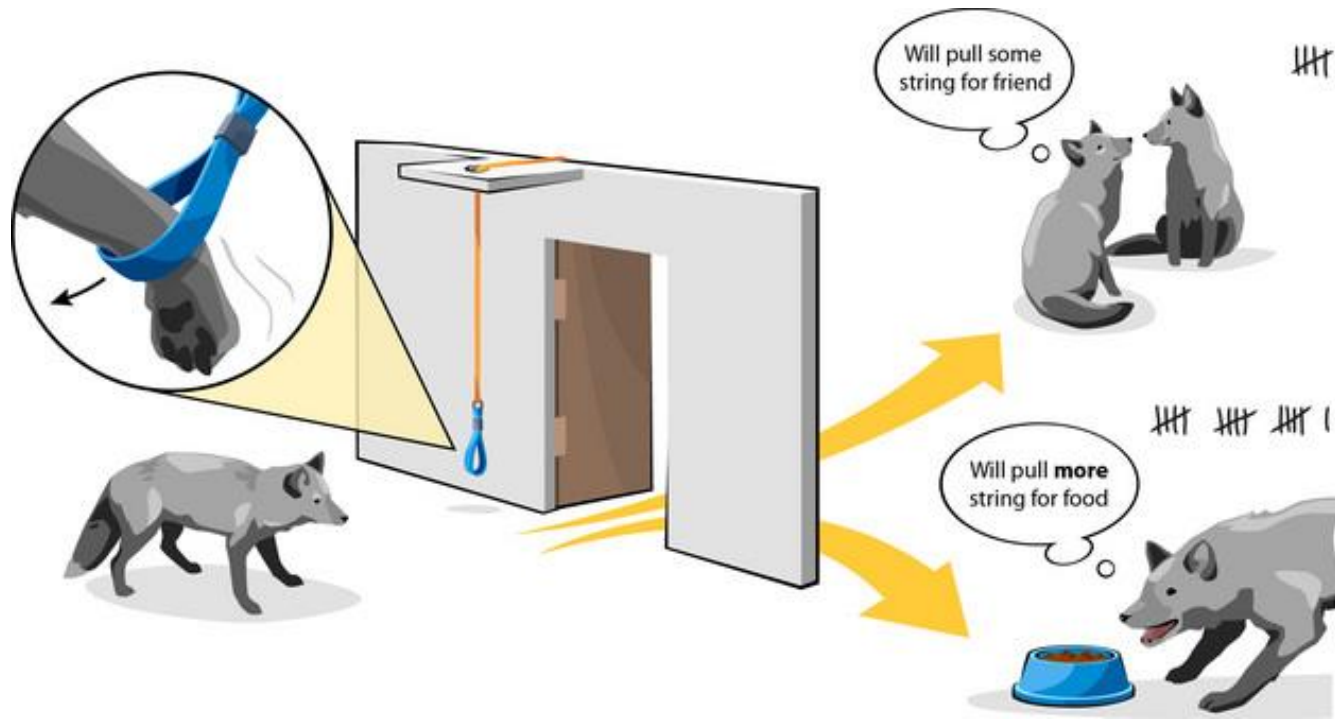

Behov og motivasjon

- Hva **liker** dyr:
 - Preferanser - observasjon av dyrets atferd under "naturlige" betingelser og valgtester
- -og hvor sterkt **ønsker** de det:
 - Motivasjon- i hvilken grad er dyret villig til å "jobbe" for muligheten til å utføre bestemte atferder eller få tilgang til foretrukne belønninger

Operante teknikker for å teste styrken i dyrs motivasjoner

Motiverte atferder – eksempler

Vagle

Strøbad

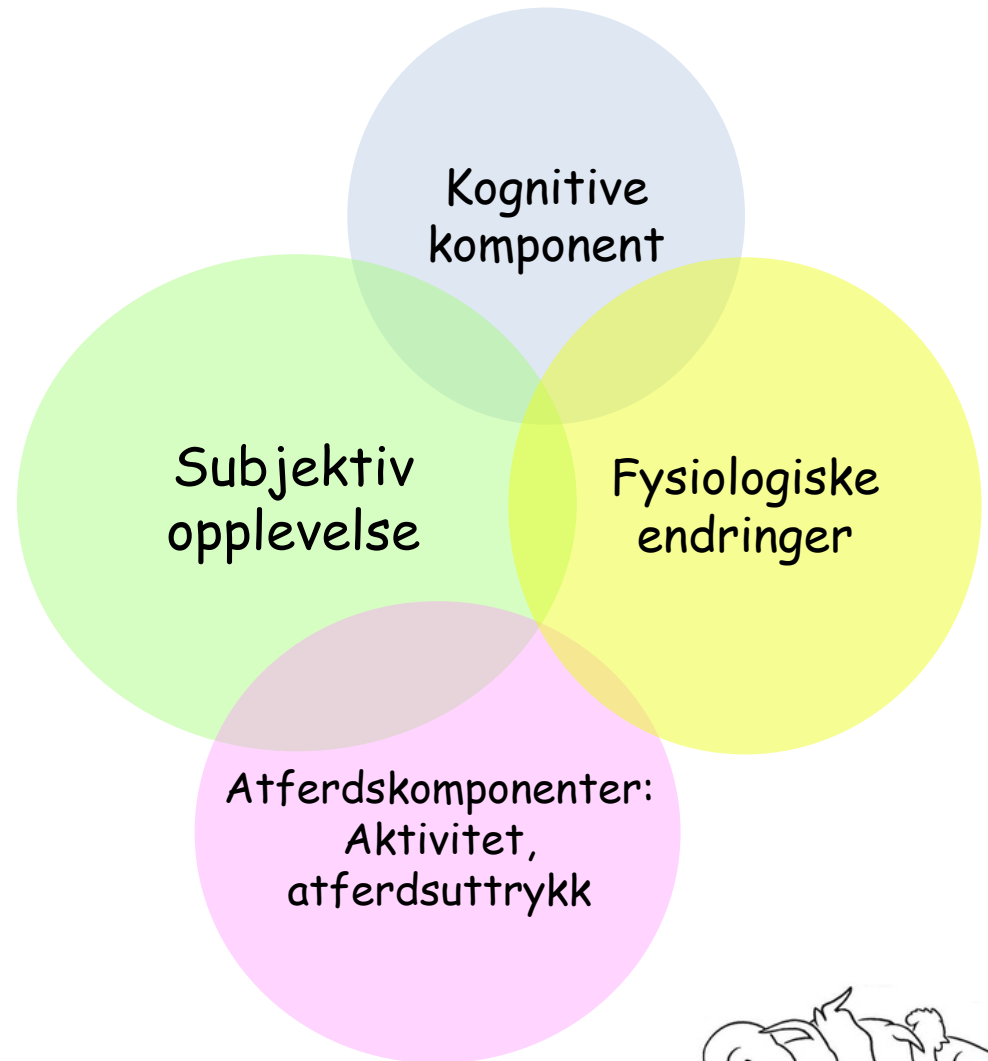
Rede

Fôrsøk

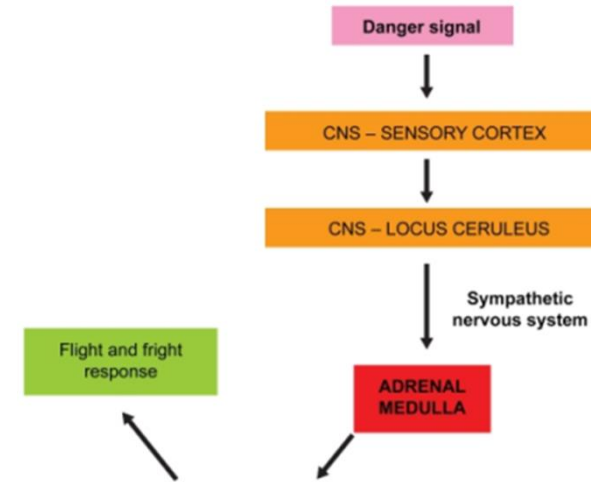

Emosjoner

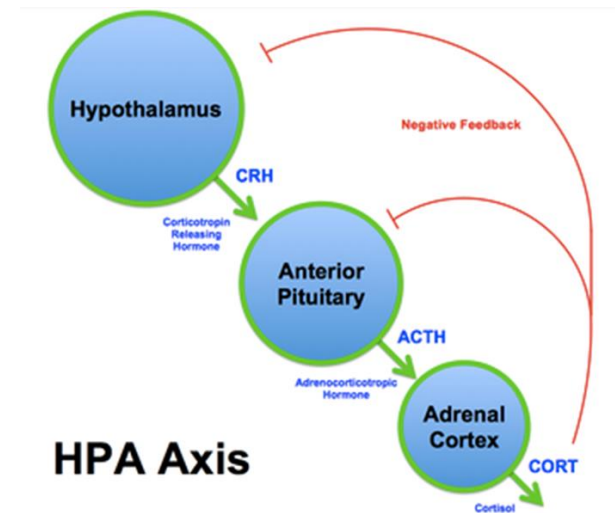
- Frykt og akutt stress
- Positive emosjoner
- Frustrasjon og kronisk stress

Frykt og stress

SAM systemet Adrenalin, noradrenalin

HPA Axis

Glukokortikoider

Mobilisering av energi til å takle utfordringen

Frykt og stressresponsen er adaptiv

Når blir frykt og stress et velferdsproblem?

- Legger miljøet til rette for at dyret kan mestre stress og frykt-induserende stimuli?
- Er dyret gjennom avl og tidlig erfaring tilpasset miljøet?
- Kronisk stress ved vedvarende frykt og mangel på mestring.

Ulike mestringsstrategier!

Atferdsforstyrrelser

- Indikasjon på at dyrets miljø ikke legger til rette for å oppfylle behov og motivasjon:
Kronisk stress, frustrasjon

Positive emosjoner

- Studier av motiverte atferder og forventning om en attraktiv ressurs kan gi indirekte informasjon om positive emosjoner

Hvile og søvn

Komfortatferd

Lek- og utforskningsatferd

Dyrehelse og -velferd

- Atferd (f.eks. halthet, sykdomsatferd)
- Skader
- Patologi
- Dødelighet
- Tilvekst
- Smittefare
- Spredning av skadende atferd

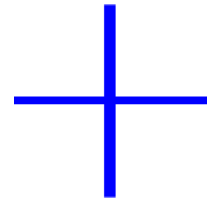

Produksjonsparametre

- Tilvekst, hold, slaktevekt
- Kjøttkvalitet
- Melk, egg

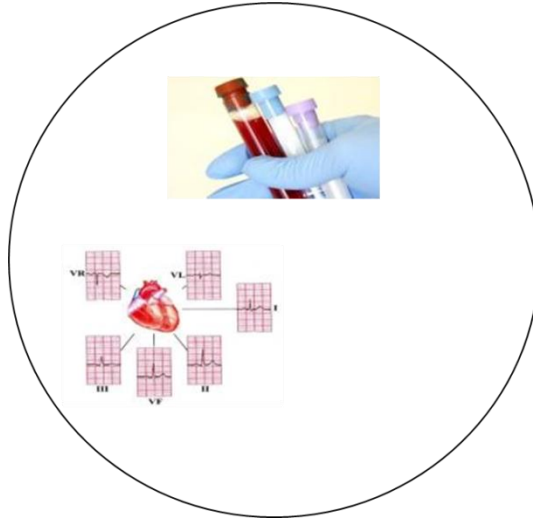

Dyrevelferdsvurderinger

Biologisk funksjon:
Sykdom,
produksjonsparametre.

Subjektive følelser:
Smerte, frustrasjon,
frykt...

Positive
emosjoner:
Forventning,
tilfredshet,
glede...

Registrering av dyrevelferd på besetningsnivå

- Helsekort
- Velferdsprotokoller
- WelfareQuality

Velferdsprotokoller- dilemma ved valg av velferdsindikatorer

- Hva skal protokollen brukes til?
- Hvilke indikatorer skal være med?
 - Ressursbaserte
 - Dyrebaserte
- Hvor relevant er indikatoren- sier den noe om velferd?
- Hvor anvendelige er protokollen?
- Hvordan skal indikatorene vektes?
- Hvor pålitelig er målingen av indikatoren?

WelfareQuality[®] velferdsprotokoller

Omfattende protokoller for vurdering av dyrevelferd er utviklet i WelfareQuality[®]-prosjektet

Welfare
Quality

NEN

Welfare
Quality

NEN

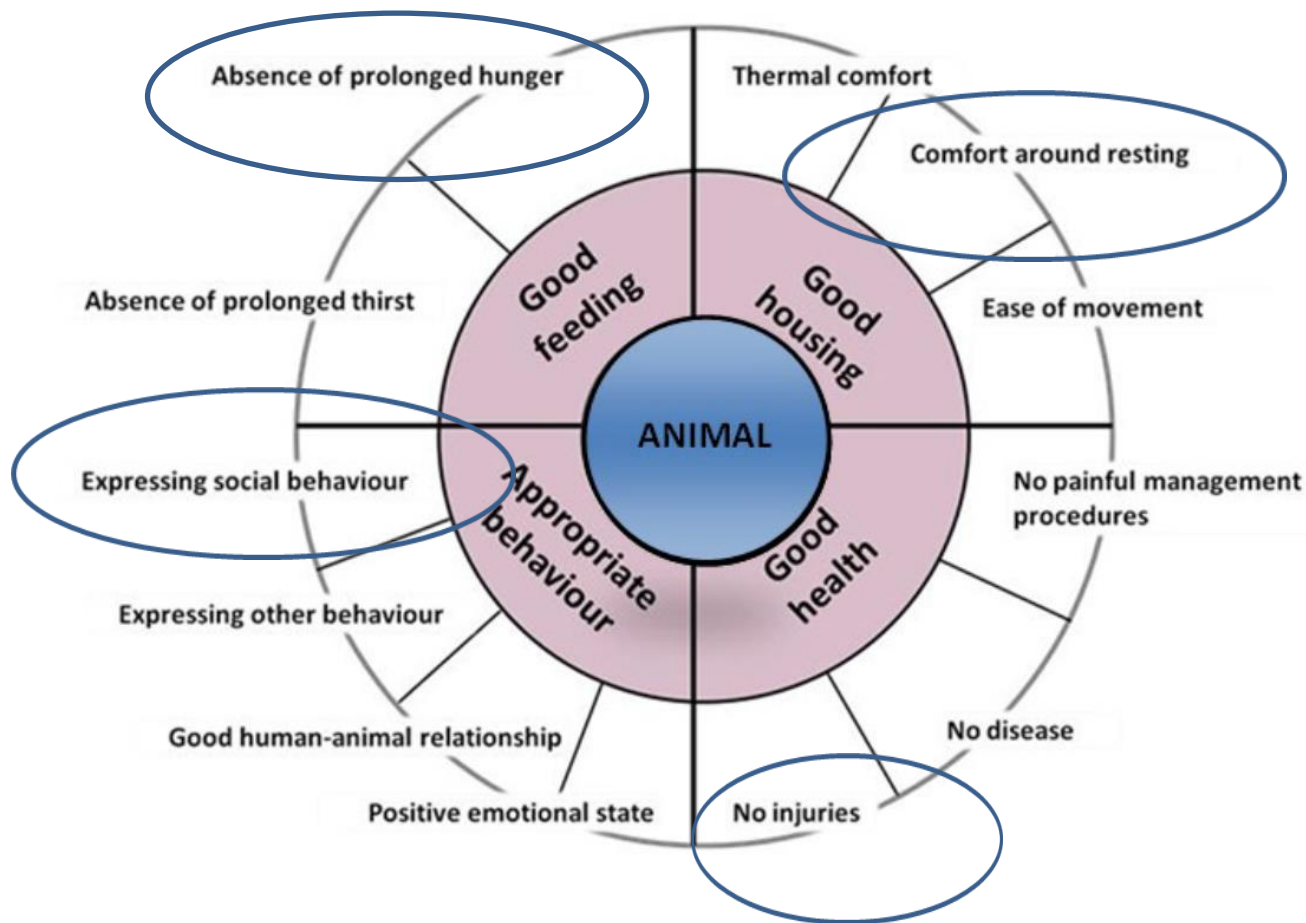
Welfare
Quality

NEN

<http://www.welfarequalitynetwork.net/network/45848/7/0/40>

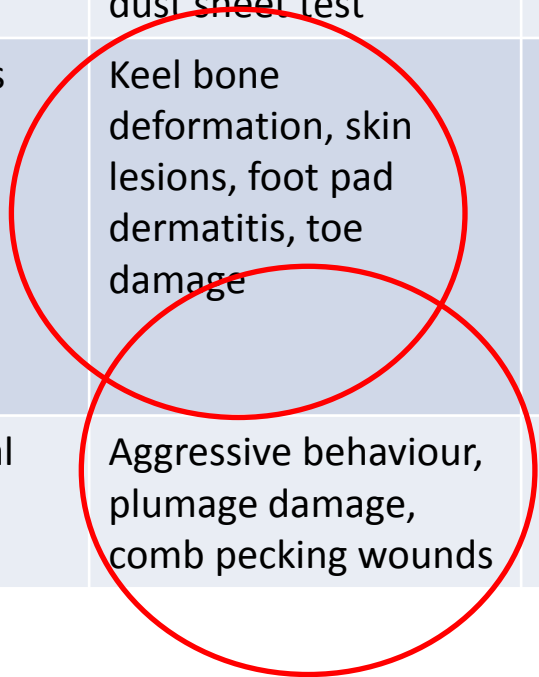

Welfare Quality[®]: Fire prinsipper og tolv dyrebaserte kriterier

Fra WQ velferdsprotokoll for verpehøns

Principle	Welfare Criteria-example	Measures, example	Method description
Good feeding	Absence of prolonged hunger	Feeder space	Length of feed space and number of birds
Good housing	Comfort around resting	Shape and length of available perches, evidence of red mites, dust sheet test	0=No sharp edges 2=presence of sharp edges
Good health	Absence of injuries	Keel bone deformation, skin lesions, foot pad dermatitis, toe damage	Skin lesions: 0= no lesions; 1=at least one lesion <2 cm diameter at largest or >3 pecks or scratches; 2: at least one lesion >2 cm diameter
Appropriate behaviour	Expression of social behaviours	Aggressive behaviour, plumage damage, comb pecking wounds	

Scoringssystem for kamhacking

Sviskader på føtter

Dilemma

- Hvilke «prinsipper» skal veie tyngst- fôring, helse, atferd, oppstalling?
- Hvilke kriterier skal inkluderes for å kunne si noe om prinsippene?

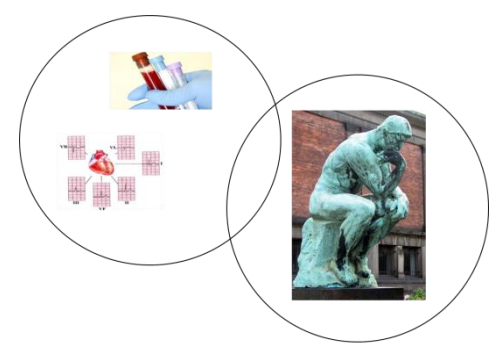

Dilemma

Hvilke aspekter ved husdyrholdet vektlegges ved velferdsvurderinger?

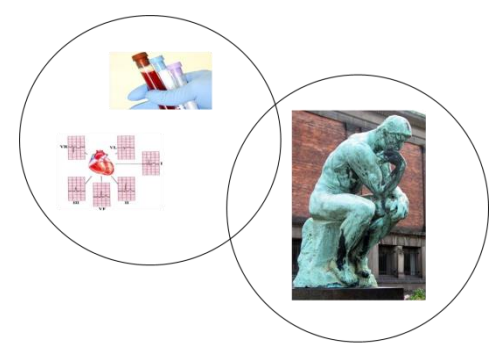
Dilemma

- Miljøendringer som ivaretar motivert atferd – vs. renessanse av ”gamle” sjukdomsproblemer?

Dilemma

- Er miljøberikelsene helsemessig trygge – dyrehelse og mattrygghet?

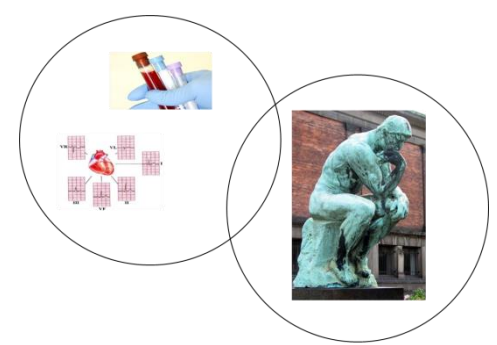

Dilemma

Hvor mye innredning og miljøberikelse er «godt nok» for at dyrevelferden er «god nok»?

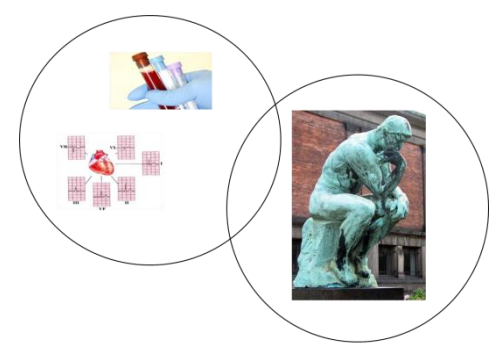
Dilemma

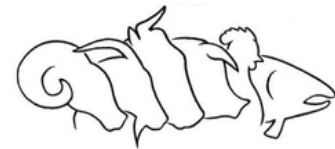
- Gruppehold- alltid idyll?

Dilemma

- Lek og utfoldelse- men hva med fysiske skader?

Dilemma

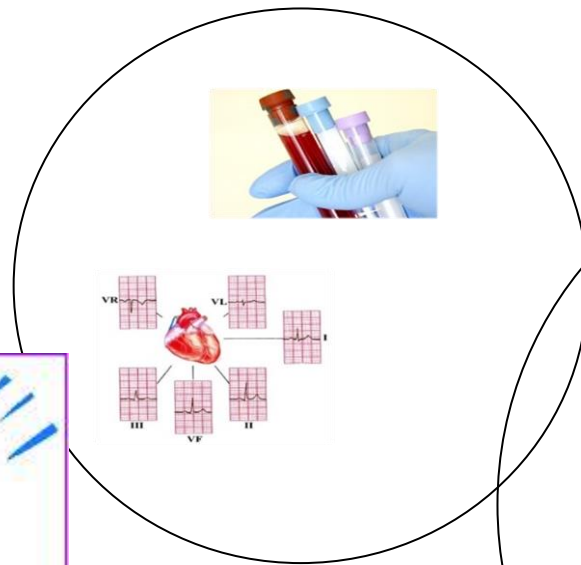
Hvor lite frykt = god nok velferd?

Dilemma

Hvilket omfang av skader kan aksepteres hos ulike arter produksjonsdyr?

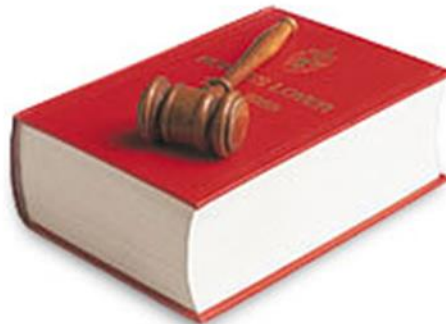
- Hva er «god nok» livskvalitet for dyr?
- Hva er viktigst for et dyrs livskvalitet og hvilke indikatorer skal veie tyngst?
- Hvor stor helserisiko er akseptabel ved f.eks. ved miljøberikelser?
- Hvor mange syke og lidende dyr kan vi akseptere i et system som ivaretar velferd hos “dyr flest”?

«Stikkord: **Naturlig**»:

Dyrevelferdsloven § 23: Dyrs levemiljø

- Dyreholder skal sikre at dyr holdes i miljø som gir god velferd ut fra artstypiske og individuelle behov, herunder gi mulighet for stimulerende aktiviteter, bevegelse, hvile og annen naturlig atferd. Dyrs levemiljø skal fremme god helse og bidra til trygghet og trivsel.

Naturlig liv?

Naturlig liv innebærer frykt, sult, tørst og ubehag (smerte, sykdom...)

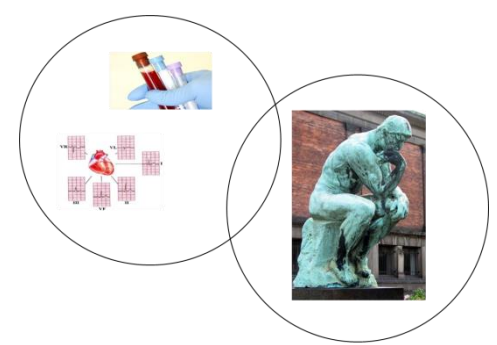
Naturlig - men ikke altfor naturlig!

- Naturlig atferd er atferd som dyr utfører under naturlige forhold fordi det er **behagelig** og **fremmer biologisk funksjon**
- Definisjonen ekskluderer sykdomsatferd, flukt og aggresjon

(Bracke, M. B. M., Hopster, H., 2006. "Assessing the importance of natural behaviour for animal welfare. (Animals and their welfare)", Journal of Agricultural & Environmental Ethics, 19: 77-89)

Dilemma

- Hvordan fremme et «naturlig liv» og ivareta god dyrevelferd?
- Hvor naturlig skal/kan dyrs liv være i en husdyrproduksjon?

Dyrevelferd

